

mutta PS selviytyy 51:llä nomini- ja 27 verbityypillä, jotka on numeroitu 1:stä 78:aan. Järjestelmä on olennaisesti kevyempi ja yksinkertaisempi kuin NS:n esittämä eikä ilmeisestikään vääristä nykyisen kielenkäytön todellisuutta.

Kaiken kaikkiaan PS tekee luotettavan vaikutuksen. Se on typografisesti huoliteltu ja selkeä, sikäli jopa liioitellun selkeä, että yhdyssanat on hakusanoina kirjoitettu aina täydellisesti. Oman käsitykseni mukaan hakusanojen merkitseminen tyyliin *ennakko/aavistus*, *-arvelu*, *-arvio*, *-asenne* jne. ei johda epäselvyyteen. Sitä vastoin lihavoitujen pitkien yhdyssanojen kokonaan kirjoittaminen näyttää usein kovin raskaalta ja vie paljon tilaa, mikä vielä korostuu leksikossa, jossa esimerkkejä on niukasti ja merkityksenselityksetkin monesti puuttuvat. Ehkä valittu menettelytapa on kuitenkin tottumattoman lukijan kannalta havainnollisempi kuin sanakirjoissa yleisesti noudatettu säästeliäämpi esitystapa.

Perussanakirjan toimitus on tehnyt kiitoksenarvoista työtä, jonka se toivotavasti saa päätökseen ennakkotietojen mukaisesti vuonna 1993. Tuolloin pitäisi siis koko aakkoston pituudelta olla käytettävissä ajanmukainen sanakirja, josta sopii etsiä neuvoa kielenkäyttäjän pulmiin. Teos tulee epäilemättä laajalti korvaamaan Nykysuomen sanakirjan, joskaan virattomaksi tämä ei suinkaan jää. Valitettavaa on, että suomen kielen viljelyn kannalta tärkeän teoksen leviämistä laajoihin käyttäjäpiireihin on pahasti rajoitettu kiskurihinnalla. 1 650 markkaa kolmiosaisesta sanakirjasta on roimasti liikaa, kun kustantaja on tietävästi saanut edullisesti painoalumiin tekstimateriaalin. Huokeampi hinta olisi luullakseni merkinnyt tuntuvasti suurempaa myyntiä, niin ettei taloudellinen tuloskaan olisi pahasti kärsinyt kohtuullisemmasta hinnoittelusta.

PAAVO PULKKINEN

Nykysuomen perussanat, perussuomen nykysanat

Vuonna 1951 Suomessa oli 4 076 624 asukasta, joista asui maaseudulla 74 % ja kaupungeissa 26 %. Väestöstä työskenteli maa- ja metsätaloudessa 46 %, teollisuudessa 27 %, palveluelinkeinoissa 26 % ja tuntemattomilla aloilla 1 %. Maassa oli lehmiä 1,1 miljoonaa ja hevosia 350 000. Henkilöautoja oli 38 000, radiolupia 720 000. Tällaiseen maahan ja yhteiskuntaan ilmestyi vuonna 1951 Nykysuomen sanakirjan (NS) ensimmäinen osa.

Vuonna 1990 Suomessa oli lähes 5 miljoonaa asukasta, joista asui maaseudulla 38 % ja kaupungeissa 62 %. Väestöstä työskenteli maa- ja metsätaloudessa 9 %, teollisuudessa 30 %, palveluelinkeinoissa 58 % ja tuntemattomilla aloilla 3 %. Maassa oli lehmiä lähes 500 000 ja hevosia 44 000. Henkilöautoja oli 1,9 miljoonaa, televisiolupia saman verran. Tällaiseen maahan ja yhteiskuntaan ilmestyi vuonna 1990 Suomen kielen perussanakirjan ensimmäinen osa, siis lähes 40 vuotta NS:n jälkeen. Sanakirjojen ensimmäisten osien ilmestymisen väliä on toista sukupolvea. Maa on muuttunut ja maailma mullistunut. NS tuli vakaaseen, juurevaan ja hitaasti muuttuvaan maatalousyhteiskuntaan, joka jo oli alkanut teollistua. PS tulee lähes jälkitekolliseen, tietokoneistuneeseen »palveluyhteiskuntaan», johon on lyönyt leimansa monitahoinen muuttoliike ja kansainvälinen viestintä, ehkä juurettomuuskin.

NS:n kuudessa (myöhemmin kolmessa) osassa on yli 200 000 hakusanaa, PS:n kolmeen osaan tulee 100 000 hakusanaa. Kysymyksessä on siis kaksi eri sanakirjaa, joiden yhteydet ja yhtymäkohdat ovat niin läheiset, että niitä on syytä osittain vertailla keskenään. Kiinnitän huomiota moniin vähäisiltä tuntuviin yksityiskohtiin; pyrin kuitenkin esimerkkien avulla avarampaan pohdintaan. Sanakirjan tekijätkin voivat ilostua

Kirjallisuutta

teoksensa lähiluvusta, *close readingista*, niin kuin englantilaiset sanovat.

Tarkastelen perusteellisemmin PS:n *h*-alkuisia hakusanoja (s. 152–267). Laskelemiäni mukaan niitä on yhteensä 5 364 eli 40 % NS:n *h*-alkuisista hakusanoista. PS:n *h*-sanoista on kokonaan uusia, NS:ssa esiintymättömiä 987 eli 18,4 %.

NS:ssa on esim. *auto*-alkuisia hakusanoja 99 ja *hevos(en)*-alkuisia 201, PS:ssa vastaavasti 68 ja 47. Nämä luvut tuskin kuvaavat niinkään liikenteen muuttumista kuin PS:n harvempaa sanastointia. Mutta tekniikan ja luonnontieteiden kehityksestä kertoo se, että PS:ssa on *avaruus*-alkuisia hakusanoja 29 ja *bio*-alkuisia 31, NS:ssa 11 ja 15. PS kuvaa erinomaisen havainnollisesti sitä muutosta, jonka suomen kieli on viime vuosikymmeninä ja vuosina kokenut. Se on myös oivallista aineistoa tämän muutoksen tutkimukseen.

Johtamattomien sanojen ja johdos-tenkin joukko on moninainen, kuten seuraava valikoima osoittaa:

haalentua, haastava, haastavuus, haasteellinen, haavoittuva, haavoittuvuus, habitaatti, habitus, hadroni, hahmotteilla, hahmotteinen, hahmoutua, haihdutin, haihduttamo, haiku, haistatella, haistattaa, haistattelu, haitek(ki), hajauma, hajautuma, haje, hajottamo, hallitseva, hallitsevuus, hallittavuus, hallittu, hallusinatorinen, hallusinogeeni, halsteroida, haketin, hakettaa, hakettamo, haketus, hakaantua, hakkeri, -hakuisesti, -hakuisuus, hallinnoida, haluttava, hammaste, hampattomasti, hampparoida, handu, -hankaiminen, hankinnainen, hanslankari, hanti, hanttiin, hapate, hapete, happamoittaa, happamoitua, happening, hapsikka, -hapsuinen, hapsullinen, hapsuttaa, harhainen, harhautus, harjaantuneisuus, harjoite, harmistuksissaan, harmonioida, harmonisoida, harmonisointi, harmonisointua, harmonistaa, harmonistua, harsuuntua, harvennin, harvesteri, hassi, heavy, hebreä, hedoninen, hehkuttaja, ... huiskinta, huit, hujahdus, hulppea, hulvaton, humanitaarinen, humanoidi, humppa, hump-

sahtaa, humputella, huntti, huojahtelu, huokoistua, huolita, huollattaa, huoltamo, huomioija, huppari, huppeli, hurahdus, hutiloija, huuhaa, huuleilla, huuleilu, huultaa, huuruuntua, huussi, huvikseen, hybrisi, hyisesti, hyljintä, hyllyttää (1), hyllyttää (2), hypnotisoitua, hyräys, hyydyte, hyökkäävyys, hyökkäävä, häikkä, häilyvyys, häippäistä, häipymä, häipätä, häiriintynyt, häirikkö, häiriköidä, -häiriöinen, häiskä, hälyttyä, hämähdyttää, härmäläinen, härmäläisyys, hässiä, hässäkkä, hävite, häälyvä, hölkkääjä, hölmösti, hömpsy, höplästä, höpö, hörhelö, hösseli, hössäkkä, höttö, höttösissään, hötö, höykky, höykänen, höynähtää, höynäyttää.

Uudet yhdyssanat kuvaavat parhaiten nykysuomalaisten elämää ja nykysuomalaista yhteiskuntaa:

haja-asutusalue, hajakeskittää, hajakeskitys, hajakoko, hajakuormitus

hallintoalamainen, hallintojohtaja, hallintolainkäyttö, hallintomenettely, hallintoporras, hallintopäätös, hallintotiede, hallintotuomioistuin, hallintovalitus

henkilöhaku, henkilöhakujärjestelmä, henkilöhakulaite, henkilöhakuvastaanotin, henkilökultti, henkilökunta-alennus, henkilökuntaetu, henkilökuntalehti, henkilönpalvonta, henkilöpalvonta, henkilörekisteri, henkilötunnus, henkilötyöpäivä, henkilötyövuosi, henkilövahinko, henkilövaihdos, henkilövalinta

henkilöstöanti, henkilöstöhallinto, henkilöstökoulutus, henkilöstöpolitiikka, henkilöstöpäällikkö, henkilöstörahasto, henkilöstöravintola, henkilöstöruokala

hintaero, hintahaarukka, hintahaitari, hintajousto, hintakehitys, hintapyyntö, hintasota, hintatarkastaja, hintatietoinen, hintatietoisuus, hintatuki, hintavaihtelu, hintavalvonta, hintavertailu, hintaviranomaisen, hintavyöry

hoitoaine, hoitohenkilöstö, hoitolisä, hoitomyöntyyvyys, hoitoonohjaus, hoitopöytä, hoitotiede, hoitotuki, hoitotutkimus, hoitovahinko, hoitovapaa, hoitovaste, hoitovastike, hoitovoide

hormonieritys, hormonihäiriö, hormoni-kierukka, hormonineritys, hormonintuo-

tanto, hormonitasapaino, hormonitesti, hormonoiminta, hormonituotanto

huippuedullinen, huippuhyvä, huippuimuri, huippujännittävä, huippukokous, huippulukema, huippulämpökeskus, huippumuodikas, huippunimi, huippusalainen, huipputapaaminen, huipputehokas, huipputekniikka, huipputylsä, huippuälykäs

huoltoajo, huoltoauto, huoltohenkilöstö, huoltokirja, huoltokäytävä, huoltoliike, huoltomies, huoltomoduuli, huoltotila, huoltovapaa, huoltoväli

huoneakustiikka, huoneala, huonearealia, huoneistoala, huoneistohotelli, huoneistonhaltija, huoneistopinta-ala, huonekalusuunnittelija, huonekumipuu, huonepalvelu, huonepinta-ala, huoneteatteri, huonevehka

huumejengi, huumekasvi, huumekauppa, huumekauppias, huumeklinikka, huumekoira, huumekuriiri, huumenuori, huume-poliisi, huumepotilas, huumerikollisuus, huumerikos, huumetesti

häätäilmoitus, hätäistunto, hätäkatkaisin, hätäkeskus, hätäkokous, hätänumero, hätäpalvelunumero, hätäpoistumistie, hätäpuhelin, hätäpysäytin, hätäraketti, hätäreitti, hätätapaus, hätäteurastaa, hätätikkaat.

NS:n hakusanojen merkitysryhmiä on PS:aan yhdistelty ja supistettukin. Havaintojeni mukaan monimerkityksisten sanojen keskeiset merkitykset on kirjattu. NS:ssa on esim. sanan *hyvä* merkitykset ensin jaettu neljään pääryhmään, joissa on lukuisia alakohtia. Näin sanalle on saatu yli 20 merkitystä tai merkitysvivahdetta. PS:ssa *hyvä* on kiteytetty 11 merkitykseen.

PS:ssa on adjektiivit, ominaisuuden nimet ja adverbit otettu omiksi hakusanoiksi. Tämä on selkeä ratkaisu.

Hakusanojen muodot ovat PS:ssa järkeään käypiä. Vain muoto *höplästä* tuntuu orvolta, yhtä orvolta kuin erään hakuteoksen *väärä kurkku*. Hyvä uudennos ovat myös sanaliitot hakusanoina. Siten ei esim. sanaliittoa *kreikan kieli* ole tarvinnut kirjoittaa »vähemmän suositeltavaan» asuun *kreikankieli*, joka olisi kehoitettu kirjoittamaan erilleen. Sana *jatsi* ei

yhtymästä huolimatta ole oikein suomeen kotiutunut, niin suomalainen kuin se onkin. Tyyten esiintymättömiä ovat *jatsimusiikki, jatsimuusikko* ja *jatsiorkesteri*, joita PS tarjoaa. Tervettä oikeakielisyyttä onkin jäänyt artikkeliin *kitaristi*, jossa on yhdyssana *jazzkitaristi*. Luulen, että jazzfanit pitävät muotoa *jatsi* vähän leikillisenä (niin myös tunnetussa rallissa *Janatuisen jatsiyhtye*). Toivotonta on enää yrittää korvata *avoliitto* sanalla *asuinliitto*. Omituisesti *demenssi* on ensisijainen *dementian* asemesta.

PS on määrittelevä sanakirja. Sen määritelmät ovat ytimekkäitä ja onnistuneita. Huomattava parannus on se, että määritelmässä käytetään apuna jokapäiväistä puhekieltä, jopa slangiakin. Yhdyssanoista on aiheellisesti jätetty pois selitteitä. Toivon, että toimitus seuraaviin osiin keksii tehokkaan lääkkeen kiusalliseen ja kroonistuvaan elätiivitautiin. Nimittäin esim. *jenkkitikukka* määritellään näin: miesten lyhyeksi leikatusta pystytukasta; sanoisin 'miesten lyhyeksi leikattu pystytukka'. Sana *kulutusujuhla* taas määritellään leikillisesti: runsaasta rahankäytöstä; sanoisin 'tuhlailevaa rahankäyttöä kuvaava iskusana'. Ja *jano* — se on nesteentarpeen tuntemusta.

En aio ryhtyä yksin kappalein laskemaan, mitä hakusanoja PS:sta puuttuu. Suomen kielen perussanasto siinä on runsaana ja modernina. Jokainen lukija löytää sellaisia omien erikois- tai harrastusalojensa sanoja, jotka puuttuvat kirjasta. Tiedän, millaisen kamppailun toimittajat joutuvat käymään hakusanoja valitessaan ja poistaessaan. Ehkä he myös haluavat kuulla, mitä sanoja kirjasta on kaivattu.

PS:ssa on *alkutekstistä* vain merkitys 'alkuperäinen teksti'. Jokaisen nähtävänä ovat nykyään joka ilta elokuvien *alku-* ja *lopputekstit*. Englannin mukaisesti (*credits*) meilläkin puhutaan jo *krediteistä* (sanakirjassa vain yksiköllinen merkitys 'luotto'). Verbi *kreditoida* merkitsee 'mainita alku- tai lopputeksteissä, ottaa alku- tai lopputeksteihin'. Sanalla *animaatio* on tietysti myös merkitys

Kirjallisuutta

'animaatioelokuva'; verbi *animoida* puuttuu. Hauska yhdyssana *autoauto* 'autonkuljetusauto' puuttuu; *autojenkuljetusvaunu* on mukana. Oudosti *fraktaali* puuttuu; vielä tuoreempi *kaaosteoria* on ehtinyt mukaan. Tieteellistä polemiikka aiheuttanutta *kylmäfuusiota* ei kirjassa ole (ei myöskään yhdyssanana s.v. *fuu-sio*). Paha puute on se, että sekä *koskenkorva* että *kossu* on jätetty pois. Seuraavaa painosta varten tarjoan esimerkin: *Piti tapanaan ottaa k:a aperitiiviksi*. Artikkelissa *istuin* ja *klosetti* puhutaan WC:stä. Missä on kaikkien jokapäiväisesti käyttämä *vessa*?

Hakusanoiksi ei ole otettu tavallisempiakaan lyhenteitä. Missä ovat *esim., jne., ks.*? Edes itse artikkelista *esimerkki* ei löydä lyhennettä *esim.* Seuraavaan painokseen!

PS:ssa tuntuu naisnäkökulma. NS:n ensimmäisen osan toimituksessa miesten ja naisten suhde oli 7 : 1, PS:ssa se onkin päinvastoin: 1 : 5. Mutta onko feminismi *radikaalinen* liike? Jättäisin attributin pois. Naisaiheisia esimerkkejä: *Naiset kalkattivat* [= pulisivat, pölpöttivät] *keittiössä*; *Tyttö vaikutti aikamoiselta huithapelilta*. Hyväntuokuisesta naisesta sanotaan: *Veljet, mikä herkkupala!* Eräessä tunnetussa laulussa käytettyä epiteettiä *herkkupeppu* ei sanakirjaan ole kelpuutettu. Sukupuoliyhdyntään suostuvasta naisesta sanotaan: *Tyttö, joka antaa kaikille*. Odotan malttamattomasti kirjan kolmatta osaa: katsotaan, kuka saa! Hakusanassa *ikä* on sekä feminiininen että maskuliininen aspekti: *Kypsään ikään ehtinyt* [= vanheneva!] *nainen* ja *Päästä miehen ikään*. Myös erektiosta (jota NS ei tuntenut) mainitaan molemmat puolet. Ei myöskään *frigidi* enää ole vain naisiin liittyvä adjektiivi, niin kuin sanakirja väittää. Mukana on myös *Kaulinta heilutteleva pirttihirvu*. Entä s.v. *elämä*: *Kohtasi elämänsä naisen*. Miksei miestä? Mutta sentään: *Sai miehekseen todellisen hirviön* ja *Miehet ovat ikuisia lapsia*.

Sanan käyttöä valaisevissa esimerkeissä tavallisin on »persoonaton» persoona:

Huitaisi lasin pöydältä elehtiessään. Niin ikään passiivia käytetään: Keittiössä *huiskittiin* ja *häärittiin*; Hyvin *koulittu* palokunta. On myös monia infinitiiviesimerkkejä: *Tehdä* työtä hullun lailla. Muitakin persoonia käytetään: (1.) *En kestä* tuota miestä, (2.) Vai vielä *julkeat* kieltää, (3.) Kahvi *hääti* väsymyksen (tämän NS:sta periytyvän esimerkin frekvenssi lienee lähellä nolaa), (1.) *Olimme* illalla kylässä, (2.) Jää, *jääkää* hyvästi! ja (3.) Uudet tiedot *ovat hämentäneet* käsityksiä. Valtaosa esimerkeistä on aitoja käyttöesimerkkejä, osa on rektioesimerkkejä.

Sanakirjan alkulehdillä ovat käyttöohjeet, joihin on maltettava tutustua. Noissa ohjeissa olisi pitänyt selvittää myös lainausmerkkien käyttö. Amerikansuomea sanotaan »fingliskaksi», joka omalla kohdallaan määritellään varsinkin leikkiliseksi. Tarkoittaako s.v. *kauneuskuningatar* oleva »missi» samaa? Ei kai. *Kuuma sota* määritellään »kylmän sodan» vastakohtaksi. Itse *kylmä sota* selitetään neutraaliksi termiksi. Lainausmerkkejä käytetään myös suorassa esityksessä: »*Mitä saisi olla?*» »*Jos noita omenia.*» Repliikit olisi ollut hyvä erottaa vaikkapa ajatusviivalla, nyt joutuu kaksi lainausmerkkiä vierekkäin. Vielä lainausmerkkejä käytetään epäjohdonmukaisesti teosten nimissä: on Seitsemän veljestä, mutta »Tuntematon sotilas».

Suomen kielen olennainen ominaisuus taivutus saa kuvauksensa nominien ja verbien taivutustyyppitaulukoissa ja astevaihtelutaulukossa. Monet NS:ssa jo harvinaisiksi katsotut muodot ovat nyt karsiutuneet (esim. *kuollutten*, *kuollehien* ja *kuollehitten*). Monikon genetiivi *vanhempain* näyttää eriytyneen yhdyssanain alkuosaksi, mistä taulukossa ei ole huomautusta. Utta on myös *nalle*-sanan monikon genetiivi *nallejen*: NS:ssa oli vain harvinaiseksi merkitty *nallein*. Astevaihtelutyyppi osoitetaan taivutustyyppin numeron jälkeen merkityllä kirjaimella, esim. *aita*^{9*}F. Suomen kielen harrastajaa ilahduttaa astevaihtelutaulukon kaksipuolisuus.

Jossain määrin sanakirjaan olisi ollut syytä ottaa vastakohtia, siis NS:n tapaan *halpa*) (*arvokas*. Kaipasin myös vrt.-kehottusta ainakin s.v. *happilaite*: lukija saa jälleen puutteellisen kuvan, ellei viitata *paineilmalaitteeseen* (joita useimmat »happilaitteet» ovat).

PS:ssa on niukasti tekstiesimerkkejä kirjailijoilta. Olisin kuitenkin toivonut lähteiden luetteloa: Kalevala, Kansanlaulu, Kanteletar, Kivi, Koskenniemi, Kramsu, Sillanpää jne.

Monien sanojen käyttöala osoitetaan lyhenteellä (atk, fys., hist., täht.), joka tietysti antaa osviitan sanan käytöstä. Tieteenalojen merkitseminen ei varmasti ole ollut kovin ongelmallista. Sen sijaan paljon ovat toimittajia pohdituttaneet sanojen tyyliarvot. Milloin sana on alat., ark., halv., kuv. tai leik.? Usein tuo tyyliä osoittava lyhenne saa vielä täsmennyksen: *junttapulla* on vars. halv., *ihmistaimi* kuv., vars. ylät., *katoavainen* vars. heng. ja ylät. Sanaa *hepo* käytetään eräissä alatyylisissä ilmauksissa, mutta onko itse *hepo* ylätyyliä? Se ei ole ylätyyliä lastenlaulussa *Ihahaa, ihahaa, hepo hirahtaa, / ihanaa, ihanaa onhan ratsastaa*.

Seuraavissa osissa toimittajien olisikin maltettava tyytyä enintään kahteen tyyli-lyhenteeseen. Varsinkin lyhenteen vars. voisi useimmiten jättää pois. Alojen lyhenteet on selkeästi painettu puolilihavana kursiivina. Samoja lyhenteitä on käytetty normaalistiilisinä merkityksenselityksissä. Vaikka käyttöalan lyhenteitä on perusteellisesti pohdittu, niiden sijoittelu on jäänyt puolitiehen, nimenomaan esimerkkien yhteydessä. Tavanomainen on se tilanne, että esim. sanaa *ikuistaa* kerrotaan käytettävän arkikielessä (Ark.) valokuvaamisesta: *Koko perhe syntymäpäivillä ikuistettuna*. Tämä on hyvä, ja näin pitäisi merkitä. Mutta muutamissa tapauksissa tyyliäsmenne onkin esimerkin lopussa: *Vaipua ikuiseen uneen* ylät. Lukija voi tulkita, että edellinen esimerkki *Tiilikatto on lähes ikuin* on ylätyyliä. Vielä onnettomampi on se tilanne, jossa esimerkin lopussa ja se-

litteen alussa olevat lyhenteet osuvat peräkkäin. Näin hakusanassa *klimppi* päädytään vaikeasti hahmottuvaan lyhennejonoon leik. Kans., ruok. Lyhenne leik. viittaa esimerkkiin *Järki juoksee klimppeinä* (useimmilla *klimpeissä*), mutta Kans. ja ruok. viittaavat pohjalaisen keiton kokkareisiin.

PS:ssa on runsaasti ystävällisiä mutta määrätietoisia kielenhuollon suosituksia ja ohjeita. Joko sanotaan, että muoto *kauneusarvot* on parempi kuin *kauneudelliset arvot* tai suorastaan kielletään käyttämästä sanaa *hälyyttää* (pitää olla: *hälyttää*). Erityisen tähdellisiä ovat sanojen taivutusta koskevat ohjeet (sekä *analyysiä* että *analyysia* ovat käypiä). Joskus hakusanan jälkeen on huomautus sanan taivutuksesta (esim. *ale*, joka on kuitenkin taivutukseltaan vajaa). Valitettavasti verbistä *evätä* on jäänyt pois taivutushuomautus. Tarpeellisia olisivat olleet myös vierassanojen tavutusohjeet (*demo-kraattinen, hier-arkkinen*).

Olen pohdiskellut, antaako PS kieletämme liian puhtaan ja huolletun vaikutelman. Ehkä kielenkuvaa olisi voinut todellistaa siteeraamalla hiukan virka kieltä. Mielessäni on esim. verbi *esittää* niin kuin se elokuvien tarkastusta koskevassa laissa määritellään: Elokuva katsotaan esitetyksi Suomessa, milloin esityksellä aikaansaadaan valtakunnan alueella olevasta elokuvasta liikkuvia kuvia täällä nähtäväksi. Tämä olisi vienyt mahdolltomuksiin, koska mukaan olisi ollut otettava vastikään annettu leluasetus kokonaisuudessaan. Se on juuri se asetus, jonka mukaan leluina *ei* pidetä mm. asiantuntijoille tarkoitettuja palapelejä, joissa on enemmän kuin 500 palaa ja joissa ei ole mallikuvaa.

Vieraista ja eräistä omistakin sanoista esitetään totutusti ääntöohjeet. Niiden laatiminen on problemaattista. Mielestäni kansainvälistä ääntämystä olisi voitu viedä vielä suomalaisempaan suuntaan. Kukapa suomenkielisessä puheessa ääntää redusoituneesti [evəgriin]? Eiköhän sana äänny mutkattomasti [evögriin]. Pitkä vokaali on siis merkitty kahdella

Kirjallisuutta

vokaalinmerkillä. Sanasta *genre* tämä tuottaa pysähdyttävän ääntöohjeen [ʒäär]. Suomalaisen suuhun sopii paremmin [genre], joka onkin annettu ensimmäisenä. Painon merkintä on niin ikään ongelmallista: ääntäisin [ka'lva-dos], en [kalvado's], niin kuin PS esittää. Aitoranskalaisesta sanasta *force majeure* on viimeisen tavun paino jäänyt pois. Ja *joint venture* ääntyy [-ventšə].

Yleisen fonetiikan ja yhdyssanaopin kannalta on sanatyypin *béarnaisekastike* kiinnostava (*béarninkastikettakin* on jo maistettu). Näitä sanoja, joissa suomenkieliseen perusosaan liittyy vieraskielinen määräite, on erityisesti gastronomian ja tekniikan aloilla. Pitäisinhän suotavana ja suositettavana sitä jo kuultavissa olevaa suuntausta, että nämä sanat painotetaan suomalaisittain: [be'arnees-]. Näin esim. aikaisempi *Jacquard-kone* on äännöltään ja muodoltaankin suomalaistunut *jakardi-koneeksi*. Myös *crescendon* ja *diminuendon* painotus on epäjohdonmukainen. Sanassa *director cantus* on tietysti geneetiivissä pitkä u: [cantuus]. Myös suomalaiset sanat *ahaa* ja *jaha* ovat saaneet emfaattisen ääntöohjeen.

PS on nykyisen (tekisi mieli sanoa: tämän päivän) suomen kielen inventaari ja kuvaus. Se ei ole ainoastaan sanakirja ja hakuteos vaan myös lukukirja. Me kielenkäyttäjät luemme sitä hartaan empaattisuuden vallassa: tämä on meidän kirjoitusta ja puhetta. On erinomaista, että PS on tehty semmoinen kuin se nyt on. On hyvä, ettei se ole uusi laitos NS:aa vaan omanlaisensa. NS on saavuttanut pysyvän, monumentaalisen arvonsa. Sen arvo itse asiassa kasvaa, kun monet sanat löytyvätkin vain sieltä (ja sieltä löytymättömät Lönnrotilta). PS jatkaa arvokkaasti suomalaisen leksikografian perinteitä – eikä ainoastaan jatka, vaan myös kehittää sanakirjankirjoitusta.

Ei ole vaikeata tajuta niitä ongelmia, joita toimitus on joutunut ratkomaan: ottaako tuo, jättääkö tämä, entä nämä, kuinka tuo määritellään, millainen esimerkki olisi luonteva? Ensimmäisen

osan ahkera lukeminen vahvistaa kiihkeässä ensi selailussa syntyneen vaikutelman: PS on rakenteeltaan onnistunut, »toimiva», ja hakusanastoltaan nyky-suomalainen. Se on niin moderni, että siellä on jo *ja*-sanan uuskäyttöäkin: *kulttuuria ja kulttuuria*. Luultavasti uudistetusta laitoksesta löytyy jo *itkuvauvojen unikoulutuskin*, josta päivän lehdessä puhuttiin. Ensimmäisen osan perusteella voi odottaa myös seuraavien osien olevan huolellisesti tehtyjä ja viimeistellysti toimitettuja.

Vielä kolmisen vuotta ja toteutuu PS:n ensimmäisen osan s. 27 oleva sananlaskuesimerkki: *A. aina hankala, lopussa kiitos seisoo*.

KALEVI KOUKKUNEN

Suomen murteiden ja yleiskielen syntaksin ja koheesiokeinojen vertailua

OSMO IKOLA, ULLA PALOMÄKI, ANNA-KAISA KOITTO *Suomen murteiden lauseoppia ja tekstikielioppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 511, Mänttä 1989. 568 s.

Kielenkäytön ja kontekstin suhteisiin kohdistuva tutkimus on tullut kahden viime vuosikymmenen aikana yhä keskeisemmäksi lingvistiikan alaksi – automomisen kielitieteen rinnalle. Suomessakin on tehty useita tutkimuksia sekä lauserajan ylittävän syntaksin että laajemmin kontekstiin, vuorovaikutukseen ja tekstin tuottamiseen ja ymmärtämiseen keskittyvien diskurssipragmatiikan, keskusteluntutkimuksen ja psykolingvistisen tekstintutkimuksen aloilta. Samalla puhutun ja kirjoitetun, suunnitellun ja suunnittelemattoman kielenkäytön erot ja ominaispiirteet ovat tulleet kiinnos-